

TİASAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 4, Sayı: 12, Eylül 2017, s. 381-395

Kazım KARTAL¹

19. YÜZYIL ORTALARINDA İSTANBUL'DA BİR SEMT: KUZGUNCUK²

Özet

İsmi Fatih Sultan Mehmed döneminde buraya yerleşmiş Kuzgun Baba adlı bir veliden almıştır. Çoğunlukla Rum ve Yahudilerin yaşadığı köye, XVIII. yüzyıldan itibaren Ermeniler de yerleşmişlerdir. XIX. yüzyılda Uryanizadeler tarafından burada inşa edilen cami sonrasında Müslümanların da rağbet ettiği bir semt olmuştur. Osmanlı Devleti'nde Yahudiler, dini inanışlarını, gelenek ve göreneklerini, korumayı her zaman önem vermişlerdir. Ticaret başta olmak üzere birçok mesleği icra ederek, toplumda aktif olarak var olabilmişlerdir. Osmanlı Devleti bünyesinde yaşayan Yahudiler, ticaretin her dalında faaliyet göstermişler, özellikle simkeş, sarraflık, eczacılık, hekim, attar gibi mesleklerde etkin olmuşlardır. 1840/1841 tarihli NFS.d. Sıra numarası: 00350 olan nüfus defterine göre İstanbul'da bulunan Kuzguncuk Mahallesiindeki Yahudi nüfusunun demografik verileri ve meslek grupları ile ilgili veriler ortaya konulup bu veriler üzerinde bir değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar kelimeler; Nüfus, Yahudi, Kuzgun Baba, İstanbul

IN THE MID OF CENTURY OF 19TH A DISTRICT IN İSTANBUL: KUZGUNCUK

Abstract

In the period of Fatih Sultan Mehmed, the name was taken from a man named Kuzgun Baba who settled here. Mostly where the Greeks and Jews lived, since the beginning of the XVIII. century, Armenians have also settled in there. In XIX.

¹ Okutman, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi., kartalkazim44@gmail.com

² 18-20 Mayıs 2017 tarihleri arasında Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesinde gerçekleştirilen II. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumunda sunulup genişletilmiş halidir.

century, which was built here by Uryanizadeler of the mosque, became a popular area for Muslims. The Jews in the Ottoman state, always attached importance to protecting their traditions and beliefs. They have been active in many professions, especially in Trade. Jews living in the Ottoman State have been active in every branch of trade, especially in fields such as alchemy, sarcasm, pharmacy, medicine and herbalist. According to population book of row number : 00350 history of 1840/1841 demographic data of Jewish population in Kuzguncuk district in Istanbul, and data about occupational groups will be put forward and an evaluation will be made on these data.

Key Words: Population, Jews, Kuzgun Baba, İstanbul

GİRİŞ

Kuzguncuk adı yabancı kaynaklara göre köyün eski ismi Kozinitza'dan bozularak Kuzguncuk olmuştur (Ayverdi, 2016: 459). Evliya Çelebiye göre ise ismini Fatih zamanında buraya yerleşmiş Kuzgun Baba adlı bir veliden (Çelebi, 2008: 456) alan bu semtte Bizans döneminde bir kilise, darüleytam ve hastahane bulunuyordu. Yakın zamanlara kadar sakinleri arasında Rum ve Yahudi çoktu XIX. yüzyılda Uryanizadeler tarafından bir cami inşasından sonra Müslümanların da rağbet ettiği bir semt olmuştur (Uygun, 2014: 29).

XV-XVII. yüzyıllarda idari-askeri yönden Üsküdar, Kocaeli sancağına bağlı Gebze kazası içinde yer almaktadır. Üsküdar kadılığı beş naiplikten oluşmaktadır ki, bu naipliklerden biri de Üsküdar nahiyesi naipliğidir. 1513-1521 tarihlerine ait kayıtları ihtiva eden 1 Numaralı ve 1521-1524 (h. 927-930) tarihli sicil kayıtlarını içeren 3 Numaralı Üsküdar Şer'iyye Sicillerine göre; Üsküdar naibine tayin edilen köylerin sayısı 18 adettir. Bu köyler şunlardır: Soğanlık, Herekedone (Kadıköy), Yakacık köy, Kartal, Başbüyükü, Karamanlı,, Samandıra, İstavros, Soğanlık, Herekedone (Kadıköy), Viranköy, Kuzguncuk, Nerdübanlı, Bulgurlu, Kısıklı, Çengelköy Küçük Dudullu, Reisli, Def'a Reisli, Yenice köy başlıca köyler arasında yer almaktadır (Aydın ve Tak, 2008: 18-19).

XVII. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Üsküdar Şeriye Sicillerine göre Üsküdar merkezine bağlı Köyler: Kuzguncuk, Bulgurlu, İstavroz, Karaman, Salacak, Araman, Hadım korusu, Kavaklı, Kısıklı, Yenice olarak geçmektedir (Akkaya, 2010: 74).

1153-54 tarihli 402 Üsküdar Şer'iyye sicilinde de görüldüğü gibi Kuzguncuk idari olarak Üsküdar bağlı görülmektedir. Hale Kumdakçı tarafından incelenmiş olan 1153-54 tarihli Üsküdar Şeriyye sicilinde karye isimleri şu şekilde geçmektedir: Kadı, Kuzguncuk, Bulgurlu, Dudullu, İstavros, Hünkâr, Viran, Soğanlık, Tuzla, Viran, Estor, Meleferli, Maltepe, Şile, Yakacık, Nerdübanlı, Karışla olarak geçmektedir (Kumdakçı, 2009: 16). Görüldüğü gibi Kuzguncuk XV, XVII, XVII, XVIII. Yüzyıllarda Üsküdar'a tabi karyelerdir.

Kuzguncuk nüfusuna baktığımızda ise Kuzguncuk kayıtlarda çoğunlukla Yahudi olmak üzere (Akkaya, 2010: 150), Rumlar ve Emeniler ile birlikte gayrimüslim tebaanın yaşadığı bir yer olduğu görülmektedir (Kaynak, 2010: 28-57). 1523 tarihli Üsküdar nahiyesinin nüfus ve hane sayıları şu şekildedir. Kuzguncuk da Müslüman 20 hane, tahmini nüfus olarak 107, gayrimüslim hane sayısının 46, nüfusun ise 236 olarak tahmin edilmiştir (Bostan, 2008: 365-402).

1561 yılı tahrir kayıtlarında ise İstavroz-Kuzguncuk'ta yaklaşık 1450 kişiden meydana gelen bir gayrimüslim topluluğu olduğu (Bostan, 2012: 364-368), 1600-1624 yılları arasında ise

19. Yüzyıl Ortalarında İstanbul'da Bir Semt: Kuzguncuk

Kuzguncuk'ta 90 hane olmak üzere yekûn 488 nüfus olarak hesaplanmıştır (Bostan, 2008: 365-402).

XVII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda Yahudiler, İstanbul ve Selanik olmak üzere iki büyük kentsel merkezde toplanmaktaydı. İstanbul da oturdukları yerler: Balat, Ayazma Kapısı, Cibali, Ayvansaray, Tekfursaray, Hasköy, Galata ve Mumhane, Kasımpaşa, Boğaziçinde Ortaköy, Beşiktaş, Kuzguncuk ve Üsküdar Yahudileri ikame etmekteydi (Mantran, 1990: 59). XVIII. Yüzyılda ise Kuzguncuk'ta Müslüman, Hristiyan ve Musevilerin oturduğu büyük bir köy dönemin kaynaklarında mevcuttur (Carbognano, 1993: 97).

XIX. yüzyılın ortalarına doğru Üsküdar'da yedi köy, otuz dokuz mahalle bulunduğu XIX yüzyıldan önce köy statüsünde görünen Kuzguncuk'un XIX yüzyıl ortaların da mahalleye dönüşerek şehre katılmıştır (Bostan, 2012: 364-368).

İncelemeye tabi tutmuş olduğumuz defter Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Nüfus Defterleri, arasında bulunan NFS.d. 1840/1841 tarihli NFS.d. Sıra numarası: 00350 olarak kaydedilmiştir. Bu çalışmanın amacı, 1840/41 yıllarında Üsküdar'a bağlı bir mahalle olan Kuzguncuk'a ait Nüfus Defteri'ni tanıtmak, Kuzguncuk Yahudilerinin sosyal, iktisadi ve demografik yapısı üzerine ne tür bilgiler sunduğunu ortaya koymaktır.

Defterin kapağı bulunmamak birlikte içerisinde ilk sayfasında “Fihrist Mahalle’i Yehud Mahalle’i müte’ehhil Mahalle’i Dağhamamı 65 Mahalle-i kuzguncuk 1 Mahalle’i kuzguncuk Millet-i Yahudiyani” ifadesi yer almaktadır. Kuzguncuk'ta 1840/1841 yıllarında yaşayan Yahudi Hane sayısı, meslekler, toplam nüfus sayısı ve fiziki durumları üzerinde bir değerlendirme yapılacaktır.

NÜFUSUN MESLEKLERE GÖRE DAĞILIMI

Tablo 1: Din adamları

No	Meslek	Adet	Ekonomik Durumları
1	Haham	17	Ala, Evsat
Toplam	17		

Osmanlı topraklarında yaşayan Yahudiler, devletin kuruluşundan beri dini özgürlük alanında rahat bir yaşam sürdükleri ve tam bir serbestlik içinde dini vecibelerini yerine getirdikleri görülmektedir. Dini temsilcileri olarak Haham bulunmaktaydı.

Haham, İbranice ve Aramicede “Bilge, yetenekli kişi” anlamına gelmektedir. Yahudi literatüründe genellikle kültürlü ve eğitici kişilerin bir niteliği olarak (Demirci, 1997: 134-135), Yahudilerin dini ve dünyevi lideri idi. Hahambaşı ise, Osmanlı Devletinde en yüksek rütbeli hahama verilen unvandır. Sınırları yasalarla veya geleneklerle belirlenmiş belirgin bir yörenin dini lideridir (Güleryüz, 2002: 153). İstanbul Yahudileri, onlara bir hahambaşına sahip olma hakkını veren rav akçesi adlı bir vergi ödüyorlardı (Mantran, 1990: 59; Doğan,; 2010: 215-224).

Haham, cemaat hayatı ve kurumlarını yönlendirip dini ayinleri, evlilik, cenaze ve sünnet merasimlerini yönetir; dini mahkemelerde görev alır, vaaz verirdi. Gençlerin bütün dini eğitimlerinden hahamlar sorumluydu (Demirci, 1997: 134-135; Kenanoğlu,; 2003: 67-84).

TİDSAD

Haham aynı zamanda sultanının kanunlarını inananlarına duyuran, tüm gayrimüslim tebaadan servetleri ölçüsünde yasalarla belirtilen cizyeyi toplayan dini kimliği olan bir temsilcisi idi (Tekin, 2008: 94). Kuzguncuk'ta haham sayısına baktığımızda Yahudi halkın dini serbestlik içinde yaşadığı ve nüfusa oranladığımızda 46 kişiye 1 dini temsilci düştüğü tespit edilmiştir.

Ekonomik durumlarına baktığımızda toplam nüfusa oranla ekonomik refah seviyelerinin iyi olduklarını ala (ekonomik durumları çok iyi olan) ve Evsât (ekonomik durumları orta halli olan) olarak belirtilmelerinden anlaşılmaktadır.

Tablo 2: Eğitim

No	Meslek	Adet	Ekonomik durumu
1	Mektebte	30	-
2	Yetim Mektebte	1	-
3	Muallimi Sübyan	1	Evsat
Toplam	32		

Yahudilerde çocuğun eğitiminden daha çok baba sorumluydu. Babanın olmadığı zamanlarda, çocuğa kan bağı ile bağlı en yakınındaki erkek olan kişi onun eğitiminden sorumlu tutulurdu. Çocuklar için tutulan özel öğretmenler, onları sinagogların yanlarında açılan okullarda veya evlerde eğitirdi. Sinagogların yanlarında açılmış olan okul vergi ödeme yükümlülüğü getirilmiştir. Yahudiler bu parayı tedarik edebilmek için kendi aralarında yardım toplarlardı. Zenginler miktar olarak daha çok para öder, yoksullar ise ödemezdi. Yahudilerde din eğitimi önemliydi eğitim dört beş yaşlarında başlar, on dört yaşlarına kadar devam ederdi. Erkek çocuklarının eğitimine daha ayrı bir önem verirdi. Ancak XIX. Yüzyılın özellikle ikinci yarısında Yahudilerin de modern eğitime başladıkları görülmektedir (Tekin, 2008: 94). XIX yüzyıl ortalarında özellikle 1840 yılında Yahudi nüfusuna bakıldığında okula gidenlerin 8-13 yaş grupları arasında oldukları görülmüştür. Bu yaş aralığında olan 323 kişinin bulunduğu ancak bunların yalnız 30 kişi okula gitmesi ve bir tane de öğretmen bulunması eğitim alanında Yahudilerde henüz modern bir döneme girilmediği eğitimin gelişmediğini bizlere göstermektedir.

Tablo 3: Dokuma sektörü

No	Meslek	Adet	Ekonomik durumu
----	--------	------	-----------------

19. Yüzyıl Ortalarında İstanbul'da Bir Semt: Kuzguncuk

1	Hasırcı	17	Ala, Evsat, Edna
2	Terzi	8	Ala, Evsat
3	Çuhacı	6	Ala
4	Dülbentçi	6	Ala, Evsat, Edna
5	Püskülcü	6	Ala, Evsat, Edna
6	Kazaz	6	Ala, Evsat
7	Bohçacı Çırağı	5	Evsat, Edna
8	Dülbentçi Çırağı	4	Edna
9	Terzi Çırağı	3	Evsat
10	Hasırcı Çırağı	3	Edna
11	Mağaza ilikçisi	2	Ala
12	Mağaza Hizmetkarı	1	Evsat
13	Paçacı	1	Evsat
14	Bezci	1	Evsat
15	Püskülcü Çırağı	1	Edna
16	Koltukcu	1	Evsat
Toplam	71		

Meslek gruplarına baktığımızda (Tablo 3), en çok bulunan meslek grupları: hasırcı, terzi, çuhacı olarak görülmektedir. Çuha: Tüysüz, ince, sık dokunmuş yün kumaş; çuhacı ise bu kumaştan elbise yapan kişi anlamına gelmektedir. Dülbent: İnce ve seyrek dokunmuş, hafif ve yumuşak pamuklu bez anlamına gelmektedir. Kazaz: Ham ipeği iplik ve ibrişim durumuna getiren kimsedir. Ekonomik durumlarına göre değerlendirmede bulunduğumuzda dikkat çeken ekonomik olarak en iyi seviyede olan meslekler şu şekildedir: Çuhacı ve Mağaza ilikçisi ekonomik olarak en üst seviyede yer alan kişilerdir. Ekonomik olarak düşük seviyede yer alan kişilere baktığımızda ise çirak mesleğinin ekonomik olarak düşük seviyede olduğu gözlenmektedir. Orta gelirli olanlar ise: koltukçu, bezci, paçacı, mağaza hizmetkarı, terzi çırağı, hasırcı oldukları tespit edilmiştir.

Tablo 4: Esnaf Grubu

No	Meslek	Adet	Ekonomik durumu	No	Meslek	Adet	Ekonomik
1	Meyhaneci	7 ³	Ala	11	Berber	1	Evsat
2	Bakkal	6	Ala	12	Boncukçu	1	Ala
3	Simkeş	4	Ala, Evsat	13	Hurdacı	1	Evsat
4	Kasap	3	Ala	14	Simci	1	Ala
5	Basmacı	3	Ala, Evsat	15	Kasap Çırağı	1	Evsat
6	Fotocu	2	Evsat	16	Çörekçi	1	Ala,
7	Bakkal Çırağı	2	Evsat	17	Kahveci Çırağı	1	Evsat
8	Yağcı	1	Ala	18	Camcı	1	Evsat
9	Manav	1	Ala	19	Semerci	1	Evsat
10	Fındıkçı	1	Evsat	20	Nacakça (Odun baltası)	1	Ala
Toplam	40						

Tabloda dikkat çeken (Tablo 4) esnaf grupları içerisinde ekonomik olarak en üst gelirli meslek grupları: bakkal, simci, nacakçı, yağcı, manav, boncukçu ve sayıları azımsanmayacak kadar olan meyhaneciler dikkat çekmektedir. Osmanlı Devleti'nde meyhane üzerine genel bir değerlendirme yaparsak;

Meyhane (Çetin, 2008: 92): İçki, İslam'ın ilk dönemlerine baktığımızda insan aklını geçici sürede olsa gidermesinde etkili olduğu için tedrici olarak Müslümanlara yasaklanmıştır. İslam'ın geldiği andan itibaren de Müslüman toplum ve devletlerde içki, yasaklar kapsamına girmiştir (Köse, 2007: 104-123). İslam devletlerinde olduğu gibi Osmanlı Devletinde İslam ceza hukukuna göre haram eylemlerin arasında olan Müslümanların içki içmesi (Üçok, 1946: 125-146), ticaretini yapması ve üretmesi yasaklanmıştır. İslam hukukunda içki ile ilgili hükümler Osmanlı Devleti'nde geçerliliğini korumuştur. İçinde alkol bulunan içki ve özellikle şarap içmenin veya bu tür içkileri içmekten dolayı sarhoş olmanın cezası 80 sopadır (Akbulut, 2003: 166-181).

Osmanlı Devleti, sadece Müslümanların yaşadığı bir devlet olmayıp, Hıristiyanlar, Yahudiler ve diğer dinler ve mezheplere mensup insanların da yaşadığı bir ülkeydi. Müslümanların haricinde olan insanlar ve topluluklara inançları gereği içki içmek yasak kapsamında

³Bu Meyhaneciler'in içinde olan ve meyhanecilerin başındaki kişi olan uzun boylu kara sakallı İsak adında birinin önceden suçlu ve töhmetli olduğu deftere kaydedilmiştir. "meyhaneci ve cema'at başı uzun boylu kara sakallı müttehem veled İsak" (Müttehem Töhmetli, kabahatli suçlu olan anlamına gelir) olarak kaydedilmiştir.

19. Yüzyıl Ortalarında İstanbul'da Bir Semt: Kuzguncuk

bulunmamaktaydı. Zira Zimmiler İslam'da içki haddinden muaf tutulduğu, onlara içkinin içilmesi, yapılması ve satmasının serbest olduğu bu açıdan üretimi, nakliyesi ve ticareti belli şartlar dahilinde olmak üzere Osmanlı Devleti'nde serbestti. Osmanlı Devleti bu konularda söz konusu milletlerin kendi özel hukuklarını da dikkate alıyordu (El-Mevdudi, 1993: 182-199).

1850-1918 yılları arasında yaşamış olan Abdulaziz Bey'in verdiği bilgilere baktığımızda Yahudilerin kendilerine has özelliği olan meyhanelerinin olduğunu öğrenmekteyiz. Zira Kuzguncuk'taki Yahudi meyhanelerinde müşterilere halis üzüm cibesinden⁴ yapılan Yahudi rakısı ikram edilmektedir (Abdulaziz Bey, 1995: 307; Tevfik, 1991:154).

Kuzguncuk'ta yedi meyhanecinin bulunması aslında Osmanlı Devleti'nin hoşgörülü politikasının sonucu olarak değerlendirilebilir. Bunun sonucunda Yahudi milletinin sosyal-kültürel olarak rahat yaşam sürdürdüklerini göstermektedir. Ayrıca meyhanecilerin ekonomik durumlarının ala (çok iyi) olması dikkat çekmekte ve bu meslek grubunun çok iyi kazanç sağladığı kanaatini oluşturmaktadır

Değerlendirme tabi tutduğumuz XIX. yüzyıl ortalarında Osmanlı ülkesinde pek bilinmese de önemli olan bir diğer meslek grubu ise iki fotocu olmasıdır. Fotoğrafın icadı baktığımızda, Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat Fermanı'nın yayınlandığı yıllara denk gelmekte idi. Dönemin padişahlarından olan Abdülaziz ve II. Abdülhamid'in kendi fotoğraflarını çektirmeleri, fotoğrafın özellikle İstanbul'da yaygınlaşmasını ve Müslüman halkın bu yeni icadı kabullenmesini hızlandırmış olsa da, dini yasaklar nedeniyle Osmanlı'da daha çok Ermeni ve Rum fotoğrafçılar yetişmeye, 1850'li yıllardan itibaren de fotoğraf stüdyolarını açmaya başlamışlardı (Özel, 2014: 14-17).

Osmanlıda fotoğrafçılık üzerine çalışma yapan araştırmacıların çalışmasına baktığımızda Osmanlı'da ilk fotoğrafçıların Rum ve Ermeni oldukları konusunda hemfikir olduklarını görmekteyiz ancak incelemiş olduğumuz nüfus defterine baktığımızda ise 1840/1841 yıllarında uzunca boylu sarı sakallı fotocu Yasef sinn 40, da Oğlu fotocu uzunca boylu sarı sakallı Rail ? olmak üzere iki fotocu görmekteyiz dolayısıyla 1840 yılında Osmanlı devletinde Kuzguncuk semtinde iki fotoğrafçının olduğu ve bunlarında Yahudi olduğu görülmektedir.

Tablo 5: Hizmet Sektörü

No	Meslek	Adet	Ekonomik durumları	No	Meslek	Adet	Ekonomik durumları
1	Çerçi	57	Evsat, Edna	18	Mahalle Kahyası	1	Evsat
2	Küfeci	47	Evsat, Edna	19	Kutucu	1	Edna
3	Rençber	25	Evsat, Edna	20	Kabakçı	1	Evsat
4	Kayıklı	21	Evsat	21	Tabakçı	1	Evsat
5	Balıkçı	14	Ala, Evsat	22	Boyacı	1	Evsat

⁴ Cibre: Üzümün ve sulu meyvelerin sıkılıp suyu alındıktan sonra kalan posası. Cibre rakısı; üzüm cibesinin imbikten çekilmesiyle yapılan rakı.

6	Bohçacı	11	Ala, Evsat	23	Tekneci	1	Evsat
7	Tenekeci	9	Evsat	24	Taze Kasalı Küfeci?	1	-
8	Yaymacı	9	Evsat, Edna	25	Kumcu	1	Edna
9	Mezarıcı	6	Evsat	26	Ayak Şekercisi	1	Evsat
10	Eskici	5	Evsat	27	Tenekeci Çırağı	1	Edna
11	Mahalle Hizmetkarı	5	Evsat, Edna	28	Şişeci	1	Ala
12	Hizmetkar	3	Edna	29	Kantarcı	1	Evsat
13	Falcı	3	Ala	30	Yazıcı	1	-
14	Cam silici?	2	Evsat	31	Yağyazıcısı	1	Ala
15	Mismarcı	2	Evsat	32	Sarraf Yazıcısı	1	Ala
16	Dellal	2	Ala, Evsat	33	Mahalle Yazıcısı	1	Evsat
17	Mektep Kalfası	1	Evsat	34	Fırıncı	1	Edna
Toplam	239						

Hizmet sektöründe (Tablo 5) 235 kişinin istihdam edildiği görülmektedir. Bunların içinde en çok çerçi bulunmaktadır. Diğer önemli meslekler ise küfeci, rençber, bohçacı olarak sıralanmaktadır. Ancak dikkat çeken meslek ise ekonomik refah seviyesi çok olan falcı görülmektedir. Yekun falcı sayısı 3 olarak tespit edilmiş olup hepsinin ekonomik refah seviyesi ala seviyesindedir. Dellal ise, bir haberi çarşı pazar dolaşıp bağırarak halka duyuran veya satılacak bir malın alım satımında vasıta olup pazarlığı sonuçlandıran kimse halk deyimiyle komisyoncu görevini görmektedirler (Halaçoğlu, 1994: 145-146).

Meslek grupları içerisinde önemli bir konumda olan diğer meslek ise kayıkçıdır. Osmanlı Dönemi'nde İstanbul şehrinin genişlemesiyle birlikte yerleşim mahalleri Boğaz'ın her iki yakasına hızla yayılmıştı, Boğaziçi'nde semtler, köyler kurulmuştur. Bu köy ve semtlerin birbiriyle hızlı iletişimi ve ulaşımın sağlaması için mekânlar arası insan taşımacılığının önemi artmıştır. İstanbullulara mahsus olan dostluk ve iş ziyaretleri yapmak, şehrin merkezi olan resmi dairelere gidebilmesi için karşı tarafa geçmek için en uygun vasıta kayıklardı. Üsküdar ve diğer sahil semtlerini birbirine bağlayan en hızlı ve uygun vasıta da dolayısıyla kayıklardı. (Mazak, 2004: 63-68). Kuzguncuk'ta kayıkçı 21, tekneci 1 kişi bulunması XIX. yüzyıl ortalarında Osmanlı Devleti'nde deniz taşımacılığı ve deniz ulaşımı alanın da Kuzguncuk'un önemli bir konumda olduğu sonucuna varılabilir

Tablo 6: Ticaret sektörü

No	Meslek	Adet	Ekonomik durumları
1	Sarraf	3	Ala
2	Tüccar Hizmetinde	1	Evsat
3	Tüccar	1	Evsat
4	Tüccar Dellalı	1	-
5	Meyancı	1	Edna
Toplam	7		

Ticaret sektöründe (Tablo 6), bu sektörde en önemli meslek olarak sarraf görülmektedir. Sarf, sözlük anlamı itibariyle bakıldığında “Savmak, çevirmek, harcamak, değiştirmek, nakletmek, altın parayla gümüş parayı değiştirmek, bir para diğerine üstün olmak” gibi anlamlara geldiğini görmekteyiz (Aybakan, 2009: 137-139). Sarraflar değişik paraları alıp satmanın yanında para nakli ve muhafazası, gayrimenkul alım satımına aracılık etme, devlet adamlarının finans işlerini yürütme, onlara borç verme, çeşitli kişi ve kurumların (para vakıfları ve eytâm idareleri) paralarını işletme, 1760’lardan itibaren özellikle savaş yıllarında kısa vadeli borçlarla hazineyi finanse etme gibi fonksiyonları yerine getirirlerdi (Akyıldız, 2009: 163-165).

XIX. yüzyılın ortalarından itibaren finans piyasalarında meydana gelen gelişmelere bağlı olarak sarrafların önemi daha da arttı. 1840’ta kağıt paranın çıkarılması, ekonominin parasallaşması, esham ve tahvil gibi itibari ve spekülatif değerlerin yoğun biçimde kullanılmaya başlanması sarraf ve bankerleri yeni kar imkanları sundu (Akyıldız, 2009: 163-165). İncelemiş olduğumuz defterde ise 780 kişi içerisindeki Sarraf sayısı 3 kişidir.

Tablo 7: Sağlık sektörü

No	Meslek	Adet	Ekonomik Durumu
1	Attar	20	Ala, Evsat, Edna
2	Hekim	4	Ala
3	Attar Çırağı	3	Edna
4	Hekim Çırağı	1	Edna
5	Eczacı	1	Evsat
6	Eczacı Çırağı	1	Edna
7	Yetim Attar Çırağı?	1	Edna
8	Yanıkçı	1	Evsat
Toplam	32		

Osmanlı hekimleri XVIII. yüzyılın ilk çeyreğine kadar klasik İslam tıbbına bağlı kaldı. Fethin ardından İstanbul bilim merkezi olunca Yahya b. Mahmud Engüri, Nidai, Abdülbaki şifai, Emir Çelebi gibi az sayıda hekimden başka ilim tahsili için Anadolu coğrafyası dışına pek çıkan olmadı (Sarı, 2012: 101-111).

Mısır ve İran'dan İstanbul'a gelen hekimler yanında hükümdarların davetiyle saraya gelen ünlü tabipler de vardı. Yahudiler hekimlik alanındaki yetenekleri sayesinde, padişahın gönlüne girmeyi başarmışlardı XIV. yüzyılın sonlarından XVII. yüzyıla kadar Almanya, Fransa ve özellikle İspanya'dan sürülerek Osmanlı Devleti'ne sığınan çok sayıda Yahudi hekimin de sarayda hizmet etmiş olduğu görülmektedir. İspanya'dan göç eden çok sayıda Yahudi tabibin saraya alınması sebebiyle bir de Yahudi tabipler cemaati (Cemâat-i Etıbbâ-yi Yahudiyân) oluşmuştur. XIX. Yüzyılda Eğitim ve kültür seviyeleri oldukça yüksek olan hekimler, Türkçe, Fransızca, İbranice ve İspanyolca olmak üzere, birden fazla yabancı dil bildikleri görülmektedir (Özger, 2011: 341-401). Kuzguncuk'ta 1840 /41 yıllarında yapılan nüfus sayımında (Tablo 7) 780 kişinin bulunduğu ve toplam hane sayısı 39 olduğu tespit edilmiştir. Ortalama 10 haneye 1 hekim düştüğü düşünüldüğünde günün şartlarında sağlık alanında iyi bir seviyede oldukları gözlemlenmektedir. Bulunan Yahudi hekim sayısı 4 olup, Hekim çırağı ise 1 kişidir.

Bir diğer meslek ise, Arapçada eczacılık karşılığında “Saydele” kullanılmaktaydı. “Fennisaydelani” ve “Fenni ispençiyarı” de isimleriyle anılan eczacılık ilk dönemlerde hekimler tarafından yürütülüyor, hekimler hastaları için öngördükleri ilaçları “Attarlardan” sağladıkları ilaç ham maddeleriyle kendileri hazırlıyorlardı. Hekimlik ve eczacılık sanatlarının birbirinden ayrılması, ancak IX-XII. yüzyıllar arasında ve her ülkede farklı zaman diliminde gerçekleşmiştir (Baytop, 1994: 386-388).

Osmanlı döneminde ise eczacılık, Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethiyle yeni bir döneme girmiş; Fatih'in kurmuş olduğu Medaris-i Semaniye'den birisi de Tıp Medresesi olup buradan yetişen hekimler bir anlamda hem hekimlik hem de eczacılık yapıyordu. İstanbul'da Avrupa'dakilere benzer ilk özel eczanelerin XVIII. yüzyılın ortalarında yabancı uyruklu eczacılar tarafından açıldığını görülmüştür (Tekiner, 2006: 32). İlk eczacılık eğitimi, 14 Mayıs 1839'da Mekteb-i Tıbbiye'nin eczacılık sınıfı ile eğitim hayatına başladı. Eczacılık sınıfına ortaokul mezunları alınır ve 4 yıllık lisenin ardından 3 yıl eczacılık eğitimi görürlerdi (Asil, mayıs 2017: 4-19).

Kırım Savaşı esnasında (1854) İstanbul'a gelen Fransız ve İngiliz askeri hekim ve eczacılarının etkisiyle eczacı sayılarının arttığı görülmüştür. Kuzguncuğa baktığımızda ise 1840/41 yılında bir eczacı ve eczacı çırağı tespit edilmiştir. 1868 yılında İstanbul'da elli, Üsküdar'da on kadar eczane (Baytop, 1994: 386-388) olduğu düşünüldüğünde Kuzguncukta 1840 yılında 1 eczacı ve 1 eczacı çırağı ve bir nevi eczacılık yapan, güzel kokular satan, şifalı otlar ve kurutulmuş çeşitli gıda maddeleri ticareti yapan (Sarı, 1991: 995) Attar sayısının 20 olması ve 4 Attar çırağının olması, Yanık tedavisi için bir Yanıkçı olması nüfusuna oranla günün şartlarında sağlık alanında Kuzguncuk'un önemli bir konumda olduğu söylenebilir.

NÜFUSUN FİZİKİ ÖZELLİKLERİ

Tablo 8: Özürlü olanlar

No	Özür Durumları	Sayı	Ekonomik Durumları
1	Çolak	1	-
2	Yekçeşm	1	Evsat

Özür durumları (Tablo 8) baktığımızda çolak, yekçeşm bulunmaktadır. Toplam da iki kişinin bulunması Kuzguncuk'ta salgın bir hastalığın olmadığı ve özür durumlarının toplam nüfusa oranla iyi konumda oldukları izlenimini vermektedir.

1:Bıyık

BIYIKLI GRUPLARI	ADET
Ter Bıyıklı	22
TOPLAM	22

2:Sakal

SAKAL GRUPLARI	ADET
Aksakallı	58
Kara Sakallı	75
Kır Sakallı	52
Köse Sakallı	23
Kumral Sakallı	80
Sarı Sakallı	49
Taze Sakallı	33

Kınalı Sakallı	4
Köse Sarı Sakallı	4
Köse Kara Sakallı	5
Kumral Kırca Sakallı	3
Kırca Sarı Sakallı	1
TOPLAM	387

Defter de kaydedilen fiziki özellikler sakal grubu ve bıyık grubu olarak ikiye ayırdık. Nitekim kişilerin tanınmasında en büyük özellikler sakal ve bıyıktır. Bıyık,sadece ter bıyık olarak 22 kişi kaydedilmiştir. Sakal ise; ak, kara, kır, köse, kumral, sarı, kınalı, köse, kumral, kırca sakal olarak sınıflandırdık toplamda 387 kişi oldukları tespit edilmiştir. (Tablo 8)

SONUÇ

Bizim bu çalışmada yaptığımız, nüfus sayımları/kayıtları esas alınarak Kuzguncuk'ta kayıtlı esnafın çalıştıkları iş kollarını tespittir. Bu yazımlarda esnafın ne iş yaptıkları, isimleri, dinleri, personelin vasıfları (usta, çırak, kalfa v.s) ortaya konmuştur. Sosyo-ekonomik yapısını ele alacak olan araştırmacılara büyük bir kolaylık sağlanmıştır

En azından XIX. asrın ortalarında Kuzguncuk'ta0 bulunan esnafın bir çırpıda tespitine imkân sağlanmıştır. Sayımlarda yapılan tespitlerin günümüz araştırmacısının işini kolaylaştıracağı muhakkaktır. Dönemin sosyal ve iktisadi yapısını inceleyecekleri bir envanter vazifesi gördüğünü söyleyebiliriz. Ayrıca bu kayıtlardan Osmanlı Devleti'nin demografik yapısını inceleyecekleri de bolca malzeme vardır. Esnafın oturdukları semt ve mahalleler, yaşları, uzun, kısa ve orta boylu oluşları, tenlerinin renkleri, sakallı, sakalsız, köse oluşları, bıyıklı, bıyıksız veya bıyığı yeni çıkanlar şeklindeki eşkâl tarifleri de ilgililer için iyi birer malzeme kaynağıdır. Defter kayıtlarından elde edilen bilgilerle sekiz adet tablo çıkarılmıştır. Böylece okuyucuya bazı bilgileri toplu olarak görme ve mukayese imkânı sağlanmıştır.

Nüfus defteri kayıtlarındaki esnafın çalıştığı iş kollarından hareketle bir değerlendirme yapacak olursak kısaca şu neticelere varabiliriz. Kayıtlardaki esnafın genellikle günlük ihtiyaçları temine yarayan işlerle iştigal ettikleri anlaşılmaktadır. Daha çok hizmet sektöründe yoğunlaştıkları görülmektedir. Endüstriyel konularla iştigal eden hemen hemen yok gibidir. Kuzguncuk'ta günlük ihtiyaçlarını karşılayan esnafın dışında başka bir esnaf yok gibidir. Yani Kuzguncuk sanayi öncesi toplum hayatını yaşamaktadır.

Bu dönemde Kuzguncukta yaşayan Yahudilerin dini vecibelerini yerine getirdiklerini incelemiş olduğumuz çalışmada bulunan 17 hahamdan anlayabiliriz. Ayrıca hahamların ekonomik durumlarına baktığımızda ise ala ve evsat olması din adamların ekonomik olarak rahat bir konumda oldukları göstermektedir.

Eğitim sektörüne baktığımızda ise genç nüfusun eğitime oranla düşük olduğu görülmektedir. Dokuma sektöründe öne çıkan mesleklerin ise hasırcı, terzi, dülbentçi (Tülbentçi) oldukları

TİDSAD

19. Yüzyıl Ortalarında İstanbul'da Bir Semt: Kuzguncuk

görülmektedir 780 kişi içerisindeki dokuma sektöründeki toplam sayı ise 71 kişidir. Esnaf grubuna baktığımızda ise 40 kişi bulunmaktadır bunlardan en çok olan esnaf grubu ise meyhaneci ve bakkal ön plana çıkmaktadır. Bu dönemde meyhanecilik ile uğraşan herkesin ala olması ekonomik olarak iyi kazanç elde ettiklerini bizlere göstermektedir.

Ticaret sektörüne baktığımızda, toplam sayı olarak 7 kişi görülmektedir. Bunlardan en önemlisi ise günümüzün komisyoncuları olarak da değerlendirebileceğimiz sarraf dikkatleri çekmektedir bu meslek ile uğraşan 3 kişi bulunmaktadır. Ve ekonomik durumları ala olarak belirtilmiştir. Hizmet sektöründe ise 239 kişi bulunmakta bunlar çerçilik, küfecilik ve rençber gibi işlerle iştigal etmektedirler. Bir diğer önemli sektör ise Sağlık sektörü olarak göze çarpmaktadır bu sektör ile uğraşan 32 kişi bulunmaktadır ve 4 hekim, 1 eczacı, 1 yanıkçı, 20 attar olması bu dönemde Kuzguncuk'ta sağlık sektöründe önemli gelişmelerin olduğunu bizlere göstermektedir. Toplam hane sayısının 39, nüfusu 780 olan Kuzguncuk Yahudilerin içinde istihdam edilen kişi sayısının 390 olduğu ve 390 kişinin ise henüz istihdam edilmediğini bizlere göstermektedir. Çalışmamızda ekonomik durumları tespit edilenlerin sayıları şu şekildedir. Ala: 93, evsat: 238, edna: 82, mande 21 olarak belirtilmiştir. Bu kayıtlar hem demografi çalışmaları bakımından, hem de dönemin sosyal ve ekonomik tarihi çalışmaları açısından önem arz etmektedir. Nüfus defterlerinin bu anlamda iktisadi ve sosyal tarihle ilgili ve demografik yapı ile ilgili çalışacaklara önemli bir kaynak teşkil edeceği açıktır.

ARŞİV BELGELERİ

BOA NFSD, Sıra numarası: 00350

KAYNAKLAR

1-Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA NFSD, Sıra numarası: 00350

2- Araştırma ve İnceleme Eserler

Abdulaziz BEY, Osmanlı Âdet Merasim ve Tabirleri, Tarih Vakfı yurt Yay.,
İstanbul 1995.

Ayverdi Semiha, Boğaziçi'nde Tarih, Kubbealtı yay., İstanbul 2016.

Aydın Bilgin & Ekrem Tak, İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 1 Numaralı Sicili (h. 919 - 927 / 1513 - 1521) İSAM, İstanbul 2008.

Akkaya Mustafa, "XVII. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Üsküdar", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Anabilim dalı (Doktora Tezi), Ankara 2010, s.74.

Akbulut İlhan, "İslam hukukunda Suçlar ve Cezalar", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 52, S.1 Ankara 2003.

Akyıldız Ali, "Sarraflık", TDVİA, Ankara 2009, C.36, s.163-165.

Asil Eriş"Dünden Bugüne Eczacılık", <http://e-kutuphane.teb.org.tr/pdf/mised/ekim01/3.pdf>, s.4-19.

Aybakan Bilal, "Sarf", TDVİA, C.36, Ankara 2009, s.137-139.

Baytop Turhan, "Eczacılık", TDVİA, C.10, 1994, s.386-388.

TİDSAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi /The Journal of Turk & Islam World Social Studies
Yıl: 4, Sayı: 12, Eylül 2017, s. 381-395

- Bektaş Cengiz, Kuzguncuk, Literatür Yay., İstanbul 2011.
- Bostan Hanefi, “XV- XVII. Yüzyıllarda Üsküdar Nahiyesi Köylerinde Sosyal ve İktisadi Hayat”, Uluslararası Üsküdar Sempozyumu VI, C.II, Üsküdar Belediye Başkanlığı Üsküdar Araştırmaları Merkezi Yayın No: 10, İstanbul 2008, s.365- 402.
- Bostan Hanefi, “Üsküdar”, TDVİA, C42, Ankara 2012, s.364-368.
- Bülbül Ahmet Hamdi, Osmanlı Fotoğrafçıların Objektifinde Fotoğraf Ve Kartpostallarda Süleymaniye Külliyesi, Vakıf Restorasyon Yıllığı, S.3, 2011.
- Cosimo Comidas de Carbognano, 18. yüzyılın sonunda İstanbul,Çev: Erendiz Özbayoğlu, Eren Yay., İstanbul 1993.
- Çetin Şükran Çeker, “762. Nolu Üsküdar Şeriyeye Siciline Göre H.1317-1318 /1899- 1900 yılları Arasında Üsküdar Kazasında Sosyal Hayat”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilimdalı İslam Tarihi Bilimdalı(YüksekLisans), İstanbul 2008.
- Demirci Kürşat, “Haham”, TDVİA, C.15, Ankara 1997, s.134-135. Evliya Çelebi Seyahatnamesi, hazırlayan: Seyit Ali Kahraman- Yücel Dağlı, C:1, Baskı 5, YKY, İstanbul 2008.
- Ebu'l-Ala el-Mevdudi, “İslam’da Gayr-ı Müslimlere Tanınan Haklar”, Çev: Osman Güner, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.7, Samsun, s.181-199.
- Güleryüz Naim A.,Bizans’tan 20. Yüzyıla Türk Yahudileri, Gözlem Gazetecilik Basın ve yay., İstanbul 2002.
- Halaçoğlu Yusuf, “Dellal”, TDVİA, C.9 Ankara 1994, s.145-146.
- Kanar Mehmet, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Say Yay., İstanbul 2008.
- Kaynak, Rahşan “XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Üsküdar’da Sosyal Ve Ekonomik Hayat (Şer’iyye Sicillerine Göre)” Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı (Doktora tezi), Ankara 2010, s.28-57.
- Kumdakçı, Hale “402 nolu Üsküdar Şer’iyye Sicil Defterinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (h. 1153- 54)”, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2009, s.16.
- Köse Osman, “XVIII. Yüzyıl Sonları Rus ve Avusturya Savaşları Esnasında Osmanlı Devletinde Bir Uygulama: İstanbul’da İçki ve fuhuş Yasağı”, Turkish Studies, Volume 2,Issue 1, 2007, s.104-123.
- Kavas Uğur, “Osmanlı’dan Erken Cumhuriyet Dönemine Fotoğrafta Öne Çıkanlar ve

19. Yüzyıl Ortalarında İstanbul'da Bir Semt: Kuzguncuk

- Basında Fotoğrafın Kullanımı”, Kontrast Fotoğraf Dergisi, S.43, Eylül-Ekim 2014s.6- 11
- Mazak Mehmet, “1802 Tarihli Üsküdar İskeleleri ve Üsküdar Kayıkçılarının Demografik Yapısı”, Uluslararası Üsküdar Sempozyumu II, C.1, Üsküdar Belediye Başkanlığı Üsküdar Araştırmaları Merkezi Yayın No: 10, İstanbul 2004, s.63-68.
- Mantran Robert, 17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul, (Çev.; Mehmet Ali Kılıçbay-Enver Öncan) Türk Tarih Kurumu Yayınları, C.I, Ankara L990.
- Özel Zuhal, “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Cumhuriyet’e Gayrimüslim Fotoğrafçılar”, Kontrast Fotoğraf Dergisi, S.43, Eylül-Ekim 2014, S.14-17.
- Özendes Engin, Osmanlı İmparatorluğu’nda Fotoğrafçılık 1839-1923, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 2013.
- Özger Yunus, “Sicil-İ Ahval Defterine Göre Bazı Yahudi Memurların Sosyo-Kültürel Durumları”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.4, S.16, Kış 2011.
- Sarı Nil, “Osmanlı Dönemi Tıp”, Tdvia, C:41, 2012, S.101-111.
- Sarı Nil, “Attar”, Tdvia, C.4, 1991, S.94-95.
- Tekin Rahmi, “Osmanlı Devleti’nde Gayrimüslimlerin Gündelik Yaşamları (1520-1670 Örneği)”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Doktora Tezi, Erzurum 2008, S.94.
- Tekiner Halil, “Kayseri Eczacılık Tarihi Ve Eczacılık İşletmelerinin Kayseri Sosyal Yaşamı Ve Ekonomisine Katkıları Üzerine Bir Çalışma”, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2006, S.32.
- Tevfik Mehmet, İstanbul Da Bir Sene, İletişim Yay., İstanbul 1991.
- Uygun Ayşe, “761 No’lu Üsküdar Şer’iyye Sicilinin Transkripsiyon Ve Değerlendirilmesi”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarih Ve Sanatları Anabilim Dalı İslam Tarihi Bilim Dalı(Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2014, S.29.
- Üçok Coşkun, “Osmanlı Kanunnamelerinde İslâm Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.3, S.1, Ankara 1946, S.125-146.
- Ünver A. Süheyl, Türkiye Eczacılık Tarihi, Hüsnü Tabiat Matb., İstanbul 1952.